

A magyar rendszerváltás a világpolitikában

A rendszerváltás releváns történeti vizsgálatának előfeltétele, hogy a Magyarországon lezajlott békés átmenet a nemzetközi folyamatok kontextusba helyezzük. Húsz év után már nyilvánvaló, hogy a globalizációs folyamat és az annak tényezőjeként megjelent világhatalmi-világpolitikai átrendeződés részeként vizsgálandó Kelet- és Középe-Európa nyolcvanas években megindult és a Szovjetunió felbomlásába torkolló átalakulása.

A nyolcvanas évek közepére vált eltagadhatatlanná, hogy világgazdaságban az Egyesült Államok és általában a fejlett Nyugat megnyerte az ún. „szocialista világrendszerrel” szemben a hatékonysági versenyt, s noha a kölcsönös nukleáris elrettentésen alapuló szuperhatalmi katonai egyensúly még fennállt, a további lemaradás azzal fenyegetett, hogy kezelhetetlenné válik a Kelet országaiiban már kézzel foghatóan megjelent vagy érlelődő válság.

Gorbacsov peresztrojka és az enyhülés új szakaszát elindítani kívánó külpolitikai doktrínája azt a célt szolgálta, hogy a szovjet birodalom számára kiutat találjon a válságból, a rendszer megmentésére törekedett a korábban elképzelhetetlennek vélt demokratizáló és liberalizáló reformokkal. Magyarország ebben a folyamatban speciális szerepet játszott, előadásomban igyekszem alátámasztani azt a tézist, hogy Magyarország volt a „gorbacsovizmus mintaállama”, vagyis hogy *a magyar* rendszerváltás mutatta meg és vetítette előre a legtisztább formában a térség sorsának alakulását.

A előadásban négy kérdéskörre bontva igyekszem vázlatosan összefoglalni mondanivalómat.

Először a kibontakozott válság természetét és a Magyarország helyzetét meghatározó kettős függés (a nyugati gazdasági és a keleti politikai függés) megváltozott körülményeiről szólok.

A második kérdéskör a Gorbacsov-tényező elemzése. Ennek kapcsán a Szovjetunió belső válságáról, Moszkva és a nyugati hatalmak kapcsolatáról, valamint a szovjetek és az alávetett szövetséges országok megváltozott viszonyáról, az önállóság lehetőségéről, a Brezsnyev-doktrína megszűnéséről és ezek következményeiről szólok.

Harmadikként a Nyugat viszonyát elemzem a magyar és a lengyel átmenethez, ezen belül a támogatás feltételeit és módjait, a gazdasági és a politikai tényezők kapcsolatát és eltéréseit, a békés és fokozatos átmenet preferálását.

Végül a negyedik kérdéskör a magyar külpolitika fő vonalának jellemzése a 80-as évek végén a hídszereptől a reformok élharcosának szerepkörén át a nyílt orientációváltásig, amely megmutatkozott a világgazdasági folyamatokba való betagozódás belső feltételeinek létrehozásában, a „vasfüggöny” lebontásában, konfliktusok vállalásában a keleti blokkon belül, egészen a németkérdésben játszott különleges szerepig. Az előadást a semlegesség problémájának, mint a rendszerváltó Magyarország konszenzusos külpolitikai törekvésének kérdésével, illetve a Varsói Szerződés megszűnésével zárom.